

Online inspirace pro občanské vzdělávání na ZŠ i SŠ

Vanda Vaníčková¹

e-mail: vanda.vanickova@gmail.com

¹ Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, doktorandka, Katedra společenských věd

Klíčová slova

Občanský a společenskovědní základ, Výchova k občanství, Dějepis, občanská výchova, YouTube, online, metodický materiál

1 Jsme online

Konec roku 2015 přinesl statistiku, která potvrdila to, co je zřejmé z pohledu na ulici, cestující v dopravních prostředcích, pod lavice žáků či z vyprávění, jak trávíš svůj volný čas. V roce 2015 bylo uživateli internetu 79,7 % osob české populace ve věku 16 až 74 let, přičemž 73 % stejného vzorku má internet a počítač přímo v domácnosti [1]. Výzkum sice nesledoval děti a mládež, ale masivní užívání moderních technologií je podobné. Prostředí internetu je nám tedy blízké. Proč jej nevyužít (více) i v rámci vzdělávání? V příspěvku představím vybrané elektronické náměty pro občanské vzdělávání, jejichž využití při výuce přinese nejen oživení a inovaci, ale i nové podněty pro diskuze.

2 Občanské vzdělávání a kurikulární dokumenty

Spojení občanské vzdělávání je frekventované, nejčastěji se o něm hovoří ve spojitosti s nutností *mít občansky vzdělanou a odpovědnou společnost*. Aktivita občanského vzdělávání probíhá na formální i neformální úrovni, podrobněji o problematice například na webových stránkách Centra občanského vzdělávání při Fakultě humanitních studií UK v Praze. [2] Zaměřím-li se pouze na formální vzdělávání ve školách, jeho československá historie je pestrá, bohužel ale znatelně ovlivněná soudobou politickou situací státu. Vždy tu ale byla potřeba občansky vzdělávat, která v oficiálních dokumentech trvá i dnes.

Pro konkrétní příklady online inspirací jsem si vybrala druhý stupeň základní školy a gymnázium. Obsah občanského vzdělávání na sebe při výuce na obou institucích navazuje, mnohdy se témata překrývají. Zároveň není zcela ostrá hranice mezi tím, co je z občanského vzdělávání vhodné pouze pro druhý stupeň základní školy a co už ryze pro gymnázium. Pro vytvoření teoretického kontextu stručně nastíním postavení vzdělávacích oborů v kurikulárních dokumentech pro obě zvolené úrovně vzdělávání. Podrobné informace, definice a klasifikace lze nalézt ve zdrojích, z nichž je čerpáno.

2.1 Druhý stupeň základní školy

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) definuje šest klíčových kompetencí, které jsou souhrnem znalostí, dovedností aj. a měly by pomoci žákovi s uplatněním v soudobé společnosti. Jedna z kompetencí se nazývá přímo *občanská* a díky jejímu rozvoji by měl žák po absolvování základní školy zvládnout například: pochopit základní společenské normy, znát svá práva a povinnosti, respektovat hodnotu druhých lidí a naše kulturní tradice, vnímat ekologické a environmentální problémy dnešního světa. Další část RVP ZV, kde je hovořeno o tématech občanského vzdělávání, představují tzv. průřezová témata. Jedná se o koncept šesti témat, která, obdobně jako klíčové kompetence, procházejí celým vzděláváním na základní škole a reflektují aktuální problematiku. Otázky občanského vzdělávání nalezneme ve všech průřezových tématech: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova, Mediální výchova. [3]

Uvedené příklady z obecné roviny RVP ZV doplním přesahem občanského vzdělávání v konkrétních vzdělávacích oborech. Metodicky zdatný učitel nalezne prostor pro látku občanství ve všech oborech, někde však obsah kurikula k zapojení občanského vzdělávání explicitně vybízí. Nejvíce jsou tyto otázky akcentovány ve vzdělávacích oborech Dějepis a Výchova k občanství, například: porovnání možností uspořádání státu v rámci jednotlivých dějinných epoch, charakteristika rozvojových zemí, objasnění smyslu a přesahu voleb. [3]

2.2 Gymnázium

Vzdělávání na čtyřletých gymnáziích vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (dále jen RVP G). Tento dokument navazuje na RVP ZV, mnohé poznatky rozšiřuje a jde více do hloubky daných problematik. Obdobně jako na základní škole se tedy v prostředí gymnázia setkáme s občanskou klíčovou kompetencí a průřezovými tématy.

Stěžejní vzdělávací obory, jež akcentují témata občanského vzdělávání, jsou rovněž obdobné – Dějepis a Občanský a společenskovědní základ (obsahově navazuje na Výchovu k občanství). Další tematické přesahy občanského vzdělávání zmiňuje RVP G například v oborech Geografie či Člověk a svět práce. [4]

3 Občanská výchova – tipy do výuky

Následující dvě kapitoly nabídnou konkrétní tipy do vyučovacích hodin nebo pro přípravu učitele na výuku. Označení občanská výchova je dnes teoreticky nepřesné, nicméně pro zjednodušení terminologie tímto termínem v příspěvku souhrnně nazývám Výchovu k občanství na základní škole a Občanský a společenskovědní základ, Základy společenských věd aj. na gymnáziu, protože, jak jsem již naznačila výše, hranici občanského vzdělávání mezi základní a střední školou nepovažuji za zcela ostrou.

3.1 YouTube

V příspěvku na loňské konferenci Počítač ve škole, věnováno softwaru Prezi [5], jsem naznačila, jak lze ve výuce využívat server pro sdílení videí YouTube (www.youtube.com). Další podrobnou analýzu, jak YouTube smysluplně implementovat do vyučování (včetně otázek do diskuze se žáky) přináší metodický materiál ZSV=ZKUSIT SMART VÝUKU. [6] Ukázka z námětů pro občanské vzdělávání, videa, která lze nalézt na YouTube:

- Realita: [Inaugurace prezidenta Miloše Zemana](#); [Předávání Nobelových cen](#);
- Umělecká tvorba: [Zdeněk Pištula – Balič novodobý](#); [Tata bojs – Virtuální duet](#); [The Tap Tap – Řiditel autobusu](#);
- Naučná videa, návody: [The School of Life – Michel Foucault](#); [Dokument BBC Lidské tělo – Bouřlivé dospívání](#);
- Zábavná tvorba: [Kids react – Politics](#); [Na stojáka – Hokej ve znakové řeči](#); sociální experimenty.

YouTube videa mohou posloužit například ve fázi evokace, jako ilustrace vykládané látky anebo alespoň jako ukázka toho, že na YouTube lze nalézt i něco užitečného pro (sebe)vzdělávání. V souvislosti se statistikou zmíněnou v úvodu je důležité ukazovat žákům, že zdroje, které jsou pro ně běžné, nabízejí víc, než si mnohdy sami uvědomují. Další zajímavá videa (naučná, parodie, světové talk show,...) s českými titulky k nalezení na webu Videacesky (www.videacesky.cz).

YouTube lze v dnešní době kromě webové stránky považovat i za sociální fenomén, neboť tzv. youtuberi se stali idoly mnoha milionů uživatelů internetu. Youtuber je autor videí, která umísťuje na server. Převážně se jedná o mladé lidi, kteří točí vlogy (video na určité téma) a let's playe (autor hraje počítačovou hru a každý svůj krok, taktiku komentuje). Nejúspěšnějším youtuberem je PewDiePie (<https://www.youtube.com/user/PewDiePie/about>), z tuzemské tvorby je to dvojice Viral Brothers (<https://www.youtube.com/user/ViralBrothers/about>). [6]

3.2 Webové stránky, projekty

Otázky občanského vzdělávání se obecně akcentují čím dál více, možných inspirací do výuky je proto velké množství. Z metodických portálů doporučuji na základě zkušeností z praxe například Varianty – Člověk v tísni – nebo Lidská práva – Amnesty International ČR. Varianty [7] poskytují desítky lekcí zaměřených na globální rozvojové vzdělávání, migraci, multikulturní problematiku či obecně otázku respektování. Stránka Lidská práva [8] v návaznosti na zřizovatele nabízí interaktivní materiály (mapy, rozhovory, videa, obrázky, metodiky) k problematice lidských práv (uprchlíci, ženy, děti, svoboda slova aj.).

K fixaci znalostí a získání nových poznatků doporučuji atraktivní kvízové prostředí, posilující zdravé soutěžení mezi žáky, stránky JetPunk. Většina tematicky velice rozdílných kvízů je v angličtině, což posiluje multidisciplinární aspekt zapojení webu do výuky. Z oblasti občanského vzdělávání jsou k dispozici například kvízy Communist Countries, Name the historical figure, Kraje a okresy ČR. [9]

Nejen v rámci domácí přípravy žáků lze využít sérii filosoficky zaměřených komiksů [10]. Jednotlivá dílka jsou v angličtině, komiks vždy obsahuje zjednodušené vysvětlení pointy a odkaz na teorii, myslitele, z něhož vychází. Občanské vzdělávání, jak bylo již zmíněno, nepatří pouze do vyučovacích hodin, ale i do celkového dění ve škole, přispívá k podpoře zdravého klima. Cennou zkušeností i pro život mimo školu je pro žáky zapojení do žákovského parlamentu školy. Projekt Škola pro demokracii nabízí na svých stránkách nejen tipy, evaluace, školení a kurzy, ale ke stažení jsou i pracovní listy pro školy, jež žákovský parlament nemají a zvažují jeho založení. [11]

4 Dějepis – tipy do výuky

Mnohá dějepisná témata se překrývají s tématy občanské výchovy (politické uspořádání, reflexe historické zkušenosti,...), proto náměty a zdroje zmíněné v přecházející kapitole (s výjimkou YouTube) nebudou zbytečné

opakovat. Zároveň se i v dějepise objevují mezipředmětové přesahy - zdroje, jež jsou poplatné při výuce jazyků či etické výchovy.

4.1 YouTube

Ukázka z námětů pro občanské vzdělávání, videa, která lze nalézt na YouTube:

- Realita: [Vánoční projev předsedy vlády Antonína Zápotockého – 1952](#);
- Umělecká tvorba: [Jaromír Nohavica – Pane prezidente](#); [film Občanský průkaz – Stránka 15](#); [Tomáš Klus – Malčík](#);
- Naučná videa, návody: [Khanova škola](#); [Pavel Koutský - Dějiny udatného českého národa](#); [dokumentární cyklus 72 jmen české historie](#); [Crash Course – World History](#);
- Zábavná tvorba: [Oldřich Kaiser, Jiří Lábus – Zkouška z dějepisu v roce 2001](#).

4.2 Webové stránky, projekty

Autentické důkazy jsou významné pro všechny předměty, v dějepisné a občanské problematice lze využít materiálů projektu Paměť národa. [12] Nahrávky, archivní dokumenty, fotografie a další zdroje vhodně doplňují teoretický výklad dějin. Další metodické materiály k přípravě na výuku a její realizaci přináší portál Moderní dějiny. [13] Autoři poskytují odkazy na plné texty historicky zaměřených studií z českých akademických pracovišť a dalších institucí (z více než 400 příspěvků například studie Represivní politika sovětského režimu, Řecká menšina v Moravskoslezském kraji či biografická studie Charlotta Garrigue Masaryková).

Seriál Slavné dny, který se objevil na internetové televizi Stream a jehož popularitě pomohla osobnost a charizmatičtý hlas Pavla Zuny, nabízí krátká výstižná videa zaměřená na události vztažené ke konkrétnímu datu. [14] Chcete-li propojit elektronické prostředí a klasickou práci s textem, využijte i knižní publikaci seriálu (Pavel Zuna: Slavné dny).

Grantové výzvy a dotační programy daly vzniknout digitálním učebním materiálům (různé kvality), některé z nich se zaměřují i na dějepis. Tým Gymnázia Olomouc Hejčín v rámci podpory výuky cizích jazyků připravil pracovní listy v českém a anglickém jazyce pro výuku dějepisu, chemie a fyziky. Dějepisná část kopíruje téměř kompletně celosvětové dějiny (od historických metod práce, přes pravěk až po pád železné opony). [15]

5 Závěr

Na internetu se bavíme, seznamujeme, hledáme nejrůznější věci. Využijme jeho možnost sdílení a sdružování informací i při vzdělávání. Příspěvek je zaměřen na představení vybraných online inspirací pro občanské vzdělávání v sekundárním stupni vzdělávání, v konkrétní rovině pak primárně pro vzdělávací obory Výchova k občanství, Občanský a společenskovědní základ, Dějepis. Inspiraci pro přípravu nebo oživení vyučovacích hodin lze hledat u velkých projektů (Moderní dějiny, Varianty, Lidská práva,...), ale i v menších iniciativách, které poskytují kvalitně zpracované informace (Gymnázium Olomouc Hejčín, ZSV=ZKUSIT SMART VÝUKU,...). Zároveň stojí za vyzkoušení zapojení zábavných prvků (umělecká videa a zábavná tvorba na YouTube, online kvízy atd.).

Citace

- [1] Český statistický úřad. *Početem uživatelů internetu jsme přeskočili Evropu* [online]. 2016 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/pocetem-uzivatelu-internetu-jsme-preskocili-evropu>>
- [2] *Centrum občanského vzdělávání* [online]. 2015 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.obcanskevzdelavani.cz/>>
- [3] *Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. 2013-2016 [cit. 2016-03-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>>
- [4] *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. 2007. 100 s.
- [5] VANÍČKOVÁ, Vanda. *Prezi nejen v hodinách Základů společenských věd*. In: E-sborník z konference Počítač ve škole [online]. 2015 [cit. 2016-03-09]. Počítač ve škole 2015. Dostupné z WWW: <<http://www.pocitacveskole.cz/sbornik/2015>>.
- [6] VANÍČKOVÁ, Vanda, KRÁKORA, Pavel. *ZSV=ZKUSIT SMART VÝUKU* [online]. 2015 [cit. 2016-03-09]. Dostupné z WWW: <http://vanickova.eu/cd/start_zsv.html>
- [7] *Varianty: vzdělávací program společnosti Člověk v tísni* [online]. 2016 [cit. 2016-03-10]. Člověk v tísni o.p.s. Dostupné z WWW: <<http://www.varianty.cz/>>
- [8] *Lidská práva* [online]. 2016 [cit. 2016-03-10]. Amnesty International Česká republika. Dostupné z WWW: <<http://www.lidskaprava.cz/>>

- [9] *JetPunk* [online]. 2008-2016 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z WWW: < <http://www.jetpunk.com/>>
- [10] *Existential Comics* [online]. 2016 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z WWW: < <http://existentialcomics.com/>>
- [11] *Škola pro demokracii* [online]. 2016 [cit. 2016-03-11]. Centrum pro demokratické učení. Dostupné z WWW: < <http://www.skolaprodemokracii.cz/>>
- [12] *Paměť národa* [online]. 2000-2016 [cit. 2016-03-11]. Post Bellum. Dostupné z WWW: < <http://www.pametnaroda.cz/>>
- [13] *Moderní dějiny* [online]. 2009-2016 [cit. 2016-03-10]. Občanské sdružení PANT. Dostupné z WWW: < <http://www.moderni-dejiny.cz/>>
- [14] *Slavné dny* [online]. 1996-2016 [cit. 2016-03-10]. Seznam.cz, a.s. Dostupné z WWW: < <http://www.slavne-dny.cz/list>>
- [15] *Dějepis* [online]. 2009 [cit. 2016-03-12]. Gymnázium Olomouc Hejčín. Dostupné z WWW: < <http://smd.gytool.cz/vyukove-materialy/?s=dejepis>>